

Hercegek selyemben

LUXUSTEXTÍLIÁK AZ ESTERHÁZY-KINCSTÁRBÓL

Az Iparművészeti Múzeum ez év nyarán a kelet-kínai Csöcsiang tartomány fővárosában, Hangcsouban fekvő Kínai Nemzeti Selyemmúzeum meghívására a 2023. évi *Selyemút Hete* rendezvény díszvendége volt. A *Selyemút Hetét*, a Kínai Nemzeti Selyemmúzeum hagyományteremtő rendezvényét, idén negyedik alkalommal rendezték meg július közepén. A Magyarország képviselőjeként meghívott Iparművészeti Múzeum felkérést kapott, hogy az eseményen való részvételen túl rendezzen a gyűjteményéből egy két hónapon át nyitva tartó, reprezentatív kiállítást.

Az UNESCO világörökség részéhez tartozó Nyugati-tó mellett fekvő, 1992-ben alapított Selyemmúzeumot 2016-ban újíttották fel és további épületekkel egészítették ki. A hagyományos kínai kerttel és mesterséges tavacszkával körülölelt épületkomplexum a selyemút történetét bemutató főépületből, a selyemkultúra, a szövés és az európai viseletek történetét ismertető kiállítási galériákból, restaurátor-műhelyből, kutatóközpontból, gyűjteményi raktárakból, irodaépületből és múzeumshopból áll. Az Iparművészeti Múzeum a megtisztelő felkérésre a gyűjteményében lévő fraknoi Esterházy-kincstár

Esterházy Pál esküvői dolmánya | Wedding dolman of Pál Esterházy 1680 körül, selyemszöveve és bélése olasz, szabása és díszítése magyar, hosszúság: 98 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.2804)
Fotó: Mudrák Attila / Iparművészeti Múzeum

Esterházy István téli mentéje | Winter overcoat (mente) of István Esterházy 1640 körül, bársonya olasz, szabása, gombkötő-munkája magyar, egykori téli hiúzbélését nyári selyembélésre cserélték, hosszúság: 112 cm, vállszélesség: 57 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.2771)
Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

műkincseiből rendezett kiállítást a múzeum restaurátorműhelye feletti félköríves galérián.

A textilművészet legjelentősebb nyersanyaga a selyem, értékénél fogva a magyarországi textilművészet történetében is jelentős szerepet töltött be. Hazánknak önálló selyempipara nem lévén, a kezdetek óta a kor ízlésének megfelelő díszöltözetekhez, egyházi ornátusokhoz drága külföldi selymeket használtak fel. A 16. században

a három részre szakadt országban a Habsburg Birodalom fennhatósága alá tartozó és az Oszmán Birodalommal hadakozó nyugati, észak-nyugati országrészt, a Magyar Királyságot a magyar rendek által megválasztott nádorok (palatinusok) irányították. A Magyar Királyság nádorai és más főurai elsősorban Bécsben vagy Itáliában vásároltak selymet a 16–17. században, és viseleteiket itáliai, ritkábban spanyol vagy francia selyemszövetekből szabatták, de

Szafavida falkárpit | Safavid tapestry

Irán, 16. század, selyemtasz, selyemtaft és aranyozott bőrrátét, 278x254 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.2801)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

nagy értékük volt az oszmán-török és a perzsa safavida szöveteknek is. A korszak írott forrásai számos értékes selyemszövetből készült női és férfiviseletet sorolnak fel e korszakból, azonban közülük – az évszázadok alatt háborúk sújtotta Magyarország területén – csak néhány darab maradt fenn. Ezek közé tartozik Magyarország nádorai, gróf Esterházy Miklós (1583–1645) és fia, herceg Esterházy Pál (1635–1713) kincstárának textilegyüttese¹, amely alapján megismerhetjük a 16–17. századi magyar

főúri luxusviseletek, kárpitok, terítők, lófelszerelések és fegyvertokok egykori pompáját. A kincstár textilemlékeit és díszfegyvereit az Iparművészeti Múzeum őrzi, s bár a második világháborúban súlyos károsodás érte a gyűjteményt, az elmúlt évtizedek gondos restaurátori munkájának köszönhetően ismét méltó módon képviselik az egykori magyar főúri gyűjtemények gazdagságát.

Az Esterházy-kincstár anyagának válogatásakor a korszak legértékesebb selyemszöveiből készült

Báthory-címeres ágyterítő | Bed cover with the Báthory coat of arms

Erdély, 17. század első negyede, bársony, selyemmatlasz, selyem- és aranyozott ezüstfonalas hímzés, 202x190 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.1384.1)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

műtárgyakra helyeztük a hangsúlyt oly módon, hogy a 16–17. századi magyar főúri életmódot reprezentáló tárgyak felvonultatásával betekintést nyújtunk a kor magyar ünnepeinek, divatjának, lakáskultúrájának és hadászatának történetébe. Az Esterházy család férfitagjai által viselt, illetve ereklyeként őrzött díszöltözeteken kívül az ugyancsak különleges selyemszövetből szabott kárpitok, valamint az ünnepi alkalmakkor használt dísz-lóöltözetek és díszfegyvertokok – díszfegyverek² kíséretében – kerültek bemutatásra.

A kiállított textíliák sorát a kincstár kiemelkedő darabja, a maga nemében is egyedülálló, 16. századi perzsa szafavida selyemapplikáció, I. Tahmaszp sah (1524–1576) szafavida uralkodót és vendégeit népes udvara körében ábrázoló, úgynevezett *perzsa kárpit* nyitotta meg. A tárlat első felében az Esterházy-kincstár férfidíszöltözetek kaptak helyet. A felvonultatott viseletek anyaga a 16. század közepétől a 17. század végéig tartó időszak legértékesebb itáliai, spanyol, török és francia szövetei, amelyeket aranyozott ezüst- és ezüstfonalas paszománny- vagy zománcos, illetve ékköves gombok, spanyol arany- és ezüstcsipke, gyöngyök és korallak díszítenek. A legkorábbi, ereklyeként őrzött darabokat az ezüstdróttal gazdagon átszőtt itáliai selyemszövetből Magyarországon szabott lovaglóméte, az úgynevezett *Mátyás-kabát* a 16. század elejéről, az ugyancsak 16. századi, török kaftán anyagából szabott gyermekméte, valamint a hagyomány szerint III. (Sobieski) János lengyel király (1674–1696) ajándéka, egy

törökös szabású, pamutból bélelt és steppelt nyári kaftán képviselték. Az Esterházy-kincstár további magyar főúri viseletei gróf Esterházy István (1616–1641) és testvérei, gróf Esterházy László (1626–1652) és herceg Esterházy Pál ruhatárából származtak. A 16–17. században a magyar főurak öltözete két kabátféleből, az ingen viselt, testhez simuló és derékban díszes övvel megkötött alsókabátból (dolmány) és a felette viselt felsőkabátból (mente) állt. Az alsókabátok közül herceg Esterházy Pál négy dolmánya, egy világosvörös bársonyalapon arany- és ezüstfonalakkal és gyöngyökkel dúsan hímzett; két, bársonyalapon fémfonalas csipkerátéttel ékített; és a herceg Thököly Évával 1682-ben kötött házasságakor viselt esküvői dolmánya: egy vörös selyemtasz alapon arany- és ezüstfonalas, illetve drót- és szalag-paszománnyal borított, elől és a kezélőknél zománcos kapcsokkal díszített ünnepi dolmány szerepelt a kiállításon.

A felsőkabátokat, a hosszú és bő mentéket télen szőrmével, nyáron selyem- vagy pamutszövettel bélelték. Ujjuk érhetett a mente aljáig (sípújj), ilyenkor a vállon vágott hasítékon bújtatták át a karjukat, de készült könyékig és csuklóig érő változatban is. Az Esterházy fivérek bemutatott öt mentéje között volt téli, nyári, rövid és hosszú ujjú. Itt Esterházy István lila bársonyból szabott, elől selyem-, arany- és ezüstfonalas táblácskás szövésű paszományszalagokkal díszített téli mentéjét emeljük ki, amelynek különlegessége a könyékig érő, ívesen kivágott, úgynevezett török ujj.

Dísznyeregtakaró (cafrag) | Ceremonial saddle blanket (cafrag)
 Isztambul (?), 17. század első harmada, selyembársony, aranyozott ezüst- és ezüstdrót (skófiom) hímzés, 57x166 cm
 (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.2780.1)
 Fotó: Kolozs Ágnes / Iparművészeti Múzeum

A viseletek sorát a lakástextíliákat, korabeli szóhasználatnál házőltözeteket képviselő, fémfonallal és selyemmel hímzett Báthory-címeres selyem ágytakaró zárta, melynek különlegessége, hogy bársonyközepe magyar, selyematlasz kerete török hímző munkáját feltételezi.

A tárlat második felében a nagyvezekényi csatában hősi halált halt Esterházy Lászlónak tulajdonított páncéling mellett a főúri lovas életmódhoz tartozó, selyembársonnyal borított, aranyozott ezüst- és ezüstdróttal hímzett európai és török nyergék, török ló- és nyeregtakarók, továbbá

a lóöltözet részéhez tartozó török dísz-íj- és nyíltokok, valamint korabeli török díszfegyverek, szablya, buzogány, kengyel és tör kaptak helyet. A fegyvereknek és a lófelszereléseknek megkülönböztetett helyük volt a 16–17. századi magyar főúri kincstárakban. A lovak száma és a felszerelésük minősége és mennyisége tulajdonosuk rangját és gazdagságát jelképezte. Az ékkövekkel, gyöngyökkel díszített, aranyozott ezüstlemezrel és bársonnyal borított készleteket ládába csomagolva tárházakban őrizték és csak ünnepi alkalmakkor vették elő. Az Esterházy-

Dísznyereg | Ceremonial saddle

Isztambul, 17. század második negyede, IV. Murad szultán (1623–1640) hitelesítő jegyével (tuğra) jelzett, faváz, bársonyszövet, aranyozott ezüstdróttal (skófiium) hímzett bőrátét, aranyozott ezüstlemez, türkiz, rubin, nefrit, 55x50x50 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.2858.1)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

kincstár 13 nyergét egy német, egy magyar és két török nyereg képviselte, a kincstár 12 nyeregtakarójából (cafrag) három pompás török darab, egy selyemmel applikált, egy teljes felületén aranyozott ezüstdróttal hímzett és egy isztambuli szultáni műhelyben készült, aranydróttal gazdagon hímzett vörös bársony török nyeregtakaró volt látható.

Diztór | Ceremonial dagger

Isztambul (?), pengéje 16. század második fele, markolata és hüvelye 17. század eleje, acél, domborított, vésett és cizellált aranyozott ezüstlemez, smaragd, rubin, türkiz, Bethlen Gábor (1580–1629) erdélyi fejedelem kincstárából, 35,2x5,8 cm

(Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: E 61.5.1-2)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

Ij- és nyíltegez ijjal és nyílvezzökkal | Bow case with bow and quiver with arrows | Oszmán-török, 17. század eleje, selyembársony, aranyozott ezüst- és ezüstdrót (skófiium) hímzés, bőr, a puzdra mérete: 44x21x5 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest, ltsz.: 52.2882.1-10)

Fotó: Áment Gellért / Iparművészeti Múzeum

A kiállítás sikerét jelzi, hogy a kevesebb mint két hónap alatt 230 ezer látogatót vonzott. Ezúton is köszönet illeti a tárgyak előkészítésében és installálásában részt vevő Moór Anikó, Nagy Rebeka és Hargitai Ottó restaurátók munkáját.

PÁSZTOR Emese

művészettörténész-főmuzeológus,
a kiállítás rendezője

(*Hercegi selyemköntösök – Luxus selyemszövetek és bársonyok a magyar Esterházy-kincstárból. Kínai Nemzeti Selyemmúzeum, Hangcsou, Kína, 2023. június 27. – augusztus 21.*)

1. A fraknói Esterházy-kincstár textiláiról bővebben: Pásztor Emese (szerk.): *Az Esterházy-kincstár textilái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében. Thesaurus Domus Esterhazyanae II.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010, továbbá az Iparművészeti Múzeum honlapján, [https://gyujtemeny.imm.hu/ Esterházy](https://gyujtemeny.imm.hu/Esterhazy) címszó alatt.

2. A fraknói Esterházy-kincstár ötvösmunkáiról bővebben: Szilágyi András (szerk.): *Műtárgyak a fraknói Esterházy-kincstáról az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében. Thesaurus Domus Esterhazyanae I.* Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2014, továbbá az Iparművészeti Múzeum honlapján, [https://gyujtemeny.imm.hu/ Esterházy](https://gyujtemeny.imm.hu/Esterhazy) címszó alatt.